

КУЧЕТО В ПОГРЕБАЛНАТА ПРАКТИКА ПО БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

Тодор Овчаров

Кучето, едно от първите опитомени животни, съпътства човека от дълбока древност до наши дни. От древността то е вплетено в човешкото ежедневие. Това важи почти за всички етнически групи, и особено за ония, ангажирани с отглеждането на животни. По днешните български земи кучето е свързано предимно с бита и ежедневието на траките и прабългарите. Като верен спътник на човека то има място и в погребалната практика.

Траките най-рано намесват кучето в погребалната си практика. Техният живот е силно обагрен от религиозни вярвания и култове. Редом с култовете към различните антропоморфни божества, траките вярват и почитат култа към човешката душа.

Във връзка с вярата на траките в безсмъртието на човешката душа те полагат в гроба при погребение на отделните индивиди разнообразен гробен инвентар, за който смятат, че е нужен на душата след смъртта на човека. Извършвани са и някои ритуални действия, между които и жертвоприношения на някои животни. Сред жертвените животни е и кучето.

За мястото на кучето в бита и вярванията на траките съдим по срещаните изображения върху някои археологически паметници. Например силно впечатляващо е изображението на кучето върху известната надгробна плоча на Дейнис, син на Анаксандър, от некропола на Аполония¹.

Кучето е изобразено релефно върху оброчни плочки на тракийския бог – конник. Там то се бори с глиган или с друго животно или преследва дивеч.

Едно тракийско племе, живяло на устието на р. Марица и почитало бог Аполон Зеринтиос, имало специална пещера, използвана като култово място. Наричали я Зеринтийската пещера. В тази пещера са извършвани жертвоприношения на кучета².

Три кучета са представени в долния край на надгробна плоча на “обожествена жена (Юлия) от Месемврия”, датирана от II – III в. и съхранявана в Бургаския исторически музей³.

Кучето се появява в тракийската погребална практика след VI в. пр. Хр. Скелети и кости на кучета са намирани на различни места при могилни погребения. Най-ранни са кучешките скелети и могилни гробове при с. Торос, Ловешко. Кучешки скелети са разкрити в могила № 3 до с. Кралево, Търговищко, и в могила № 1 на 1 км северно от с. Долна Росица, Търговищко⁴. Д. Овчаров смята, че кучето е погребано след човека, тъй като кучешкият скелет е открит на 3 м с. з. от долиума с костните остатъци на кремирания човек⁵. Кучето е положено на дясната си страна, върху подредени един до друг камъни. Главата на кучето сочи на юг, където е долиумът с човешките костни остатъци.

Погребения с куче са обнародвани и по-рано от Г. Фехар от могила № 1 и № 2 при с. Мумджилар, Шуменско⁶. И там кучето е положено на дясната си страна, като главата е отрязана и поставена на камък, а тялото е оградено с камъни.

Погребения с куче обнародва и Ат. Милчев от землището на с. Столът, Севлиево⁷. Погребението е датирано от IV – III в. пр.Хр.

В могила № 13, разположена източно от Гинина могила, където е известната Свещарска гробница, са намерени кучешки кости в пластове на могилният насип⁸. Според Д. Герова скелети на две кучета са намерени и в преддверието на Гинина могила. Костите са на “голямо ловджийско куче”⁹.

В могила № 1 на източния некропол в Сборяново има разкрит скелет на куче без глава. Главата, отделена, е положена върху камък, както при Мумджиларската могила, а тялото е оградено с камъни и също е положено на дясната си страна¹⁰.

Д. Герова смята, че “значително по-широко са разпространени погребенията с кучета в с. и. части на Тракия”¹¹.

Древните траки смятат, че кучето превежда душата на мъртвите, че то е посредник между долния и горния свят. Хората го пращат при почитаните от тях божества да се допитат до тях.

В различни митове кучето се свързва с пъкълъ, със смъртта, с подземния свят и с подземните божества. Понякога кучето е

отъждествявано с вълка. Навярно по тези съображения за ритуални случаи са ползвани едри кучета, високи според Л. Нинов до 60 см. Траките не ползват кучето като храна. За тях то е пастир, помагач, приятел на човека.

Несъмнено легендарната информация, че по повод смъртта на знатен трак ритуално са погребвани любимата му жена, конят и кучето, намира доказателства и от археологическо естество.

Кучето, което следва човека в земния му път, следва да го придружи и в неземния му път, след смъртта му.

С подобна тайнственост е забулена и ролята, която прабългарите отделят на кучето в погребалната си практика. Според подчертана номадска традиция прабългарите ползват кучето за опазване на стадата. То е техен спътник в ежедневието. Какво е мястото на кучето в погребалната прабългарска традиция, все още не може да се определи със сигурност.

Полезна информация по този въпрос откриваме при изучаването на някои прабългарски некрополи, като некропола край с. Кюлевча, Шуменско¹².

Некрополът е разположен на висок хълм на около 2 км западно от селото. В някои от гробовете с трупополагане са поставени цели животински трупове или отделни части от говеда, овце, агнета и кучета. Ж. Въжарова смята, че животинските кости са остатъци от храна, което за кучетата е малко вероятно¹³.

В гроб № 40 на некропола, оформен като елипсоидна яма с ниша встрани, е положено дете, а в нишата скелет на животно, вероятно куче¹⁴.

Скелет на куче има в гроб № 59, където е погребан възрастен индивид. Кучешки скелет е разкрит и в гроб № 74, но там е погребано дете¹⁵.

В един от 127-те гроба на некропол № 3 в гр. Девня, до костите на покойника, също има скелет на куче¹⁶.

Кости на куче са намерени и в гроб от некропола при град Нови пазар¹⁷.

За езическите вярвания на прабългарите има сведения и в някои писмени извори¹⁸. Смята се, че всеки прабългарски род води началото си от някой животински вид, поради което съответ-

ното животно се почита като покровител на рода. Най-почитани тотеми са вълкът, кучето, заекът и др. животни. Те са смятани за свещени. Тези образи на животни тотеми проникват и в прабългарското изкуство. Наблюдавани са по някои амулети от кост или бронз, намирани като погребален инвентар в гробове от прабългарски некрополи. Знае се, че XI-та година от прабългарския лунен календар е годината на кучето. Този факт още веднъж показва, че кучето е смятано за свещено животно от прабългарите.

Кучето е показано и в Мадарския релеф и пак в ролята на помагач на конника¹⁹.

Почитането на кучето като жертвено животно при прабългарите се потвърждава и от разкритата в Глиска шахта с кучешки скелети²⁰.

Представените тук няколко примера от различни обекти в днешните български земи предоставят възможност за някои разсъждения относно мястото и ролята на кучето в погребалната практика на прабългарите. Видно е, че кучето е възприемано като сателит на човека приживе и след смъртта му. Кучето, положено в гроба на дете, следва да се възприема като негов пазител, докато при възрастните то е помагач в лова и пазач на стадата. Възможно е в гробовете, където има скелет или кости на куче, да са погребани индивиди от прабългарската върхушка, още повече че примерите са рядко срещани поне от досегашните проучвания. Видно е, че кучето има място и роля в прабългарската погребална практика, за което археологическата наука знае все още малко.

Сходството по отношение на внедряването на кучето в погребалната практика на траките и прабългарите може да се обясни с някои прилики в техния бит и ежедневие. И едните, и другите отглеждат стада овце и коне, за опазването на които са нужни кучета. А от ежедневната нужда кучето се пренася и в погребалната практика на двата народа, битували по днешните български земи в различно време.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Ваклинов, Ст.** Археология. С., 1973, с. 224.

² **История** на България. Т. 1. С., 1979, с. 258.

³ Пак там, с. 266 и посоч. образец.

⁴ **Овчаров, Д.** Могилни погребения при с. Долна Росица, Търговишко. – Археология, 1962, № 4, 61–67.

⁵ Пак там, с. 62.

⁶ **Фехар, Г.** Могилни гробни находки от Мумджилар. – ИАИ, VIII, 1934, с. 406.

⁷ **Милчев, Ат.** Археологически проучвания в Севлиево и Троянско. – ГСУ ФИФ, 1956, кн. 4, с. 486 и 487.

⁸ **Гергова, Д.** Обрядът на обезсмъртяването в Древна Тракия. С., 1996, с. 24.

⁹ Пак там, с. 70.

¹⁰ Пак там.

¹¹ Пак там.

¹² **Въжарова, Ж.** Славяни и прабългари по данни на некрополите от VI – XI в. на територията на България. С., 1976, с. 86.

¹³ Пак там, с. 86.

¹⁴ Пак там, с. 107, обр. 62, 1.

¹⁵ Пак там.

¹⁶ **Димитров, Д. Ил.** Раннобългарски масов гроб при град Девня. – ИНМВн, X (XXV), 1974, 109–143.

¹⁷ **Станчев, Ст., Ст. Иванов.** Некрополът при Нови пазар. С., 1958, с. 220.

¹⁸ **История** на България. Т. 2. С., 1981, 196–198.

¹⁹ **Ваклинов, Ст.** Формиране на старобългарската култура, С., 1977, 65–77.

²⁰ Необнародвани материали на Р. Рашев, комуто благодаря за информацията.